

K PŘÍPADU PROFESORA KÜNGA

Proč věnujeme Küngovi tolik místa? Především proto, že kněží a věřící také u nás – aspoň ti osobně vážně angažovaní pro Boží věc – mají nejen právo „slyšet neporušené Boží slovo“, to jistě, ale i právo na celou pravdu. Prozatím však dostali prakticky jedinou informaci (KN 1980/11), nesenou spíše pastýřskou úzkostí než důvěrou v sílu pravdy.

Kromě toho jedna všestranně poznaná skutečnost znamená pro pochopení celku, v tomto případě života a vztahů v církvi, nepoměrně více, než tříšť kusých neautentických zpráv a názorů.

Zde zdaleka není možné uveřejnit všechno; např. jen dokumentární svazek vydaný Küngovými přáteli má 550 stran. Přesto jsme se pokusili o tak reprezentativní výběr dokumentů a dalších informací, aby si mohl čtenář sám utvořit nezkrácený obraz. I tak může zůstat nějaký otazník, ale neměl by zůstat zlobný odstup ani vůči magisteriu ani vůči teologům, Nepředpojaté zkoumání objeví u obou stran nejen slabosti, ale i poctivé zaujetí pro objektivní potřeby, třebaže jinak akcentované.

Prohlášení Kongregace pro učení víry

O některých hlavních bodech teologického učení prof. H. Künga

Kristova církev obdržela od Boha příkaz uchovávat a chránit poklad víry tak, aby všichni věřící – pod vedením učitelského úřadu, jehož prostřednictvím působí v církvi Kristus sám – víru jednou provždy věřícím předanou pevně drželi, do ní správným úsudkem stále více pronikali a v životě stále plněji uplatňovali (1).

Učitelský úřad církve při vykonávání pouze jemu svěřeného těžkého úkolu (2) používá pomoci teologů, především těch, kteří v církvi úředně obdrželi pověření vyučovat a stali se tak sami v určitém smyslu učiteli pravdy. Teologové, právě tak jako odborníci v jiných vědách, mají ve svém zkoumání oprávněnou vědeckou svobodu, ovšem v mezích teologické metody; při tom se snaží svým vlastním způsobem dosáhnout téhož cíle, který je i cílem učitelského úřadu: „uchovávat poklad zjevení, stále hlouběji jej chápat, vykládat, učit a obhajovat, to znamená osvětlovat život církve a celého lidstva světlem Boží pravdy“ (3).

Je proto nutné, aby byla při zkoumání a vyučování katolické nauky stále zjevná věrnost učitelskému úřadu, neboť nikdo nemůže provozovat teologii bez úzkého spojení s posláním učit pravdu, za něž je odpovědná pouze církev /4/. Jestliže tato věrnost chybí, působí se škoda všem věřícím; jsou-li povinni vyznávat víru přijatou od Boha prostřednictvím církve, mají také svaté právo přijímat nefalšované Boží slovo a proto očekávají, že budou ostražitě chráněni před omyly, které je ohrožují (5).

Jestliže se pak stane, že učitel teologických disciplín předkládá a šíří svůj vlastní úsudek a nikoli smysl víry církve jakožto normu pravdy a v tomto svém úmyslu setrvává přes všechny kroky ohledně něho s péčí učiněné, vyžaduje prostá poctivost, aby církev na takovéto chování poukázala a rozhodla, že už nemůže vyučovat na základě pověření, které od ní dostal (6).

Tato „missio canonica“ je totiž důkazem vzájemné důvěry: důvěry příslušné církevní autority vůči teologovi, který vystupuje ve své badatelské a pedagogické činnosti jako katolický teolog, ale i důvěry teologa vůči církvi a jejímu neporušenému učení, neboť právě z pověření církve svůj úřad vykonává.

Protože některá v mnoha zemích rozšířená spisy i učení kněze a profesora Hanse Künga působí už delší dobu mezi věřícími oprávněné znepokojení, němečtí biskupové a Kongregace pro učení víry mu několikrát adresovali rady a napomenutí se společným cílem: pohnout ho k tomu, aby svou činnost jakožto teolog vykonával v plném souladu s autentickým učitelským úřadem.

V tomto duchu Kongregace pro učení víry, plnit svou povinnost podporovat a chránit učení víry a mravů ve všeobecné církvi (7), prohlásila v dokumentu uveřejněném dne 15. 2. 1975, že některé názory prof. Hanse Künga jsou v různém stupni v rozporu s učením církve, závazným pro všechny věřící. Přitom zdůraznila především ty názory, které jsou zvláště významné: dogma o neomylnosti v církvi, úkol autenticky vykládat jeden svatý, a pouze živému učitelskému úřadu svěřený poklad Božího slova, a konečně platné konsekrování eucharistie.

Kongregace zároveň prof. Künga napomenula, aby takové názory déle nevyučoval a čekala, že své osobní názory uvede v soulad s autentickou naukou učitelského úřadu (8). Ve skutečnosti však prof. Küng své zmíněné názory dosud nikterak nezměnil.

To platí zejména o jeho názoru, který dogma neomylnosti v církvi přinejmenším zpochybňuje nebo omezuje na pouhé zásadní trvání v pravdě, takže se může učitelský úřad církve mýlit i tam, kde nějaké učení prohlásí za definitivně závazné. V této věci se Hans Küng nijak nepřiblížil církevnímu učení. Naopak své pojetí nedávno předložil ještě výslovněji (zejména ve svých Spisech „Kirche — gehalten in der Wahrheit?“, Benziger-Verlag 1979; „Zum Geleit“ ke knize A. B. Haslera *Wie der Papst unfehlbar wurde*, Piper-Verlag 1979), přestože tenkrát Kongregace prohlásila, že tento názor odporuje učení, které bylo Prvním vatikánským koncilem definováno a Druhým vatikánským koncilem potvrzeno.

Důsledky, které plynou z jeho pojetí, především přehlížení učitelského úřadu, lze najít i v jiných uveřejněných pracích, nesporně na škodu některých hlavních článků katolické víry (např. těch, které se týkají soupodstatnosti Krista s Otcem, a dále Panny Marie). Těmto dogmatům se totiž přikládá jiný smysl, než v jakém je chápala a chápe církev.

Kongregace v uvedeném dokumentu z r. 1975 upustila prozatím od dalšího postupu proti výše uvedeným názorům prof. Künga, a to za předpokladu, že se těchto tezí vzdá. Protože však tento předpoklad už není odůvodněn, považuje Kongregace vzhledem k svému pověření za nutné prohlásit nyní toto: profesor Hans Küng se odchyluje ve svých spisech od úplné pravdy katolické víry. Proto nemůže ani být považován, za katolického teologa, ani jako takový vyučovat.

Toto prohlášení, které bylo usneseno na řádném zasedání Kongregace pro učení víry, schválil a nařídil uveřejnit papež Jan Pavel II. dne 15. 12. 1979 při audienci, kterou poskytl níže jmenovanému prefektovi Kongregace.

Dáno v Římě, v sídle Kongregace pro učení víry, 15. prosince 1979

Jérôme Hamer, O. P.
tit. arcibiskup lorijský
sekretář

Franjo kard. Šeper
prefekt

- [1] Srov. 1. vat. koncil, Věrouč. konst. Dei Filius, kap. 4 De Fide et ratione: DS 3018; 2. vat. koncil, Lumen gentium, čl. 12.
- [2] Srov. 2. vat. koncil, Dei verbum, čl. 10.
- [3] Pavel VI., proslov k mezinárodnímu kongresu o teologii 2. vatikánského všeobecného koncilu, 1. 10. 1966: AAS 58 (1966), 891.
- [4] Jan Pavel II., apošt. konst. Sapientia Christiana, čl. 70; enc. Redemptor hominis, č. 19: AAS 71 (1979), 493, 308.
- [5] Srov. 2. vat., Věrouč. konst. Lumen gentium, čl. 11 a 25; Pavel VI. apošt. exhort. Quinque iam anni: AAS 63 (1971), 99nn.
- [6] Srov. Sapientia Christiana, tit. III, čl. 27, § 1: AAS 71 (1979), 483.
- [7] Srov. motu proprio Integrae servandae, č. 1, 3 a 4: AAS 57 (1965), 954.
- [8] Srov. AAS 67 (1975), 203-204.

Vyjádření Hanse Künga

Stále jsem se pokládal za katolického teologa a budu to dělat i dále. Stejně jako předtím se považuji za kněze v Ecclesia catholica. Jako katolickému teologovi mi záleželo a záleží zvláště na „katolické“, to znamená „celé, všeobecné, obsáhlé, veškeré“ církvi. Proto mi šlo a jde vždycky o to, abych učil křesťanskou pravdu v katolické šíři a hloubce. Snažil jsem se tedy ve svém životě o kontinuitu víry a společenství víry přetrvávající ve všech zlomech: katolicita v čase. Právě tak o univerzalitu víry a společenství víry zahrnující všechny skupiny: katolicita v prostoru. V tomto duchu bych chtěl i napříště zastávat katolickou nauku jako katolický teolog. V tom se cítím zajedno s nesčetnými teology, duchovními, učiteli náboženství i laiky.

K nejnovějšímu prohlášení Kongregace pro víru si dovoluji konstatovat, co následuje. Začnu několika všeobecnými poznámkami.

V posledních publikacích k otázce neomylnosti mi nešlo o vyhrocení, ale – bez jakékoli „pertinacia“ (vzdoru) – o konstruktivní objasnění otázky neomylnosti. Ve své předmluvě k Haslerově knize, jsem (vedle zprávy o jejích závěrech) shrnul jen myšlenky ze své roku 1973 uveřejněné „Bilance“ k debatě o neomylnosti. Také souběžně psaná malá teologická meditace „Kirche — gehalten in der Wahrheit?“ výslovně konstatuje: „Touto meditací nemá být vyprovokován nový spor o neomylnost. Nešlo a nejde mi o obžalobu, ale o otázku; jsem ochoten dát přezkoumat svá pojetí novým šetřením. K tomu účelu jsem jak v předmluvě, tak v meditaci – v navázání na francouzského teologa Yves Congara – přednesl Římu prosbu, aby nasadila ekumenickou komisi z mezinárodní uznávaných odborníků různých disciplín.

Nikoli „pohrdání církevním učitelským úřadem“ – tuto výtku musím energicky odmítnout – nýbrž snaha o novou věrohodnost církevního učitelského úřadu v církvi i ve světě byla dosud určující pro mou teologickou práci. Také jsem nijak nepostavil „do popředí vlastní úsudek jako normu pravdy“ – a vůbec ne v protikladu k „smyslu víry církve“ – ale orientoval jsem svou celou teologickou práci podle evangelia Ježíše Krista a podle katolické tradice.

Nesmím zamlčet, že mám stále ještě vážné výhrady proti řádu a způsobu provádění řízení. Nepochopitelným se mi zdá zejména to, že mi Kongregace neposkytla před svým nejnovějším a nejzávažnějším krokem ani jen možnost k vyjádření a ospravedlnění. Nadto je proti řádu řízení, že Kongregace ve svém Prohlášení vznáší vážná obvinění také proti mému pojetí „několika hlavních částí Katolické víry“ (christologie, mariologie), ačkoli tyto otázky nikdy nebyly předmětem římského řízení proti mně.

A teď po obecných vývodech k ústřední věcné otázce několik poznámek: Moje pojetí učitelského úřadu a neomylnosti je v Prohlášení Kongregace pro učení víry viděno jednostranně a negativní. K osvětlení si teď dovolím – v navázání na výroky Německé biskupské konference z 4. 2. 1971 – konstatovat toto:

Už ve svých dřívějších publikacích o otázce neomylnosti jsem nikdy neuváděl v pochybnost toto: jsou církevní výroky, které jsou pravdivé a jako pravdivé poznatelné; jejich smysl zůstává při střídání historických způsobů myšlení a výpovědí týž, platí nezrušitelně a vyžaduje zřetelné Ano nebo Ne.

Právě tak se hlásím k tomu, že církev má povinnost a úkol hlásat Písmem dosvědčené křesťanské poselství a uplatňovat je jednoznačně a závazně. Přitom je ovšem třeba brát vážně výroky obsažená v prohlášení *Mysterium Ecclesiae* (1973) ohledně dějinné podmíněnosti všech výpovědí víry.

Také jsem vždycky uznával, že byla nositelům úřadu ve zvláštní míře uložena starost o trvání církve v pravdě a že oni mají křesťanskou pravdu závazným způsobem vyslovovat a v určitých situacích vymezovat oproti nekřesťanským názorům. V této souvislosti přísluší zvláštní autorita ekumenickým koncilům jako reprezentaci celé církve, biskupskému sboru a římskému biskupovi jako jeho hlavě. Vzhledem k tomuto zvláštnímu významu ekumenických koncilů stojím také, a právě v otázkách christologie, zásadně na půdě koncilu staré církve, a proto jsem se zvlášť snažil učinit je dnešním lidem srozumitelnými.

Pokud jde o První vatikánský koncil, nikdy jsem neměl v úmyslu popírat jeho věroučné definice, dávat na přetřes autoritu Petrova úřadu nebo dokonce vydávat své mínění za měřítko teologie a znejišťovat katolický lid v jeho víře. Právě naopak! Pouze jsem položil otázku, jak se vzhledem k známým teologickým obtížím dá odůvodnit možnost neomylně pravdivých výroků ve smyslu Prvního vatikána z Písma a tradice. To pro mě není nějaká předstíraná, nýbrž pravá otázka, a následující, ve velkém mezinárodním měřítku vedená debata o neomylnosti měla přinejmenším jeden výsledek: velmi mnozí teologové, i takoví, kteří jsou ohledně své katolicity zcela nesporní, připustili nutnost a oprávněnost této otázky.

Prosím proto vážně, aby se mi věřilo, že jsem tím – znaje velmi dobře svá osobní riziko – chtěl naší církvi prokázat službu tím, že bych v duchu křesťanské odpo-

vědnosti přivedl blíže k objasnění tuto otázku, tížící tolik lidí v katolické církvi i mimo ni. Právě pro dorozumění s východními církvemi, jemuž dal papež Jan Pavel II. nový nadějný impuls založením vlastní komise, je to otázka ústředního významu. Tedy i z ekumenického hlediska je třeba otázku znovu projednat.

Toto prohlášení je neseno důvěrou, že toto vzájemné a ve svých následcích nedohledné střetnutí může být dovedeno k pozitivnímu řešení v duchu pravé katolicity.

20. 12. 1979

Co předcházelo

Kongregace pro učení víry napomenula profesora Künga v souvislosti s jeho pojetím církve už v roce 1967, když vyšla jeho kniha „Die Kirche“. 30. dubna 1968 sdělila Kongregace profesoru Küngovi, že jeho knihu zkoumá. Současně ho pozvala k rozhovoru. Ačkoliv prof. Küng projevil zásadní ochotu k rozhovoru, nedošlo k němu, navzdory opakovaným pozváním. Po vydání knihy „Unfehlbar? – Eine Anfrage“ (1970) zahájila Kongregace pro učení víry naukové řízení proti některým názorům v ní obsaženým a vyzvala prof. Künga, aby zodpověděl otázky, které mu předložila. Obsáhlá výměna dopisů nevedla k odpovědi pro Kongregaci uspokojivé. Nato, 6. 7. 1973, uveřejnila Kongregace pro učení víry, pověřená ochranou a podporováním víry v celé církvi, prohlášení *Mysterium Ecclesiae*, v němž je nauka tübinského profesora odmítnuta. S odvoláním na toto prohlášení sdělila Kongregace prof. Küngovi písemně, že v souvislosti s obojím naukovým řízením je otevřena možnost rozhovoru. Jestliže prof. Küng uzná nauku, obsaženou v prohlášení *Mysterium Ecclesiae*, probíhající naukové řízení se uzavře. Přes všechnu námahu i kardinála Döpfnera k rozhovoru nabídnutému Římem v zájmu objasnění té záležitosti nedošlo. Poté co prof. Küng dopisem z 4. 9. 1974 ujistil Kongregaci pro učení víry, že využije poskytnuté „doby k zamyšlení“ a že nevyklučuje, že by se jeho „naukový názor“ mohl během doby „přizpůsobit“ naukovému názoru učitelského úřadu, Kongregace pro učení víry sdělila prohlášením z 15. 2. 1975 „na pokyn papeže Pavla VI. pro tentokrát, aby tyto naukové názory nadále nezastával“. Naukové řízení Kongregace pro nauku víry bylo „prohlášeno v této věci pro tentokrát za skončené“. Německá biskupská konference připomněla prof. Küngovi v doprovodném prohlášení ze 17. 2. 1975 zásady, které patří k základnímu pojetí katolické teologie a které nebyly dostatečně zachovány v některých z jeho teologických děl. To platilo právě také pro nauku o osobě Ježíše Krista v knize prof. Künga „Christ sein“ (1974). Když ztroskotalo mnohé, úsilí, aby prof. Küng knihu doplnil (srov. i několikahodinové kolokvium 22. 1. 1977 ve Stuttgartu), uveřejnila Německá biskupská konference 17. 11. 1977 prohlášení ke knize „Christ sein“. Současně byla uveřejněna příslušná korespondence. Další příslib prof. Künga, že vysvětlí závadná témata ve svém nejnovějším díle „Existiert Gott?“ (1978), opět nebyl splněn.

Prof. Küng, navzdory napomenutí Kongregace pro učení víry z 15. 2. 1975, nejenže své naukové názory o neomylnosti církve opakoval, nýbrž znovu přednesl ve značně vyhrocené podobě na jaře 1969.

Z vyjádření kard. Höffnera 18. 12. 1979

Pokus biskupa Mosera

Rottenburský biskup Moser, do jehož diecéze patří Tübingen, se chtěl pokusit v Římě odvrátit výkon rozhodnutí Kongregace, který mu připadl za úkol. Napsal Küngovi dopis, v němž ho žádá o nezbytnou pomoc ve formě konkrétních uspokojivých vyjádření. Místo profesora, který byl na vánoční dovolené v cizině, odpověděl z jeho pověření dr. H. Häring.

Z dopisu biskupa

(Ukazuje na příkladech, že Küng ve svém prohlášení reaguje na výtky buď velmi obecně a neurčitě nebo dokonce v nesouladu se svými jinými projevy.)

Velevážený pane profesore Küngu, tyto výroky jsem vybral jen jako ukázkou. Daly by se rozmnožit. Přispějte, prosím, k jednoznačnému objasnění, a nepište především pro oči a uši široké veřejnosti, nýbrž pro autoritu v církvi. V nynější situaci – to jsem Vám sdělil důtklivě už ústně – jsou první a minimální kroky příliš málo. Ve světle vánočního svátku Vás ještě jednou ze srdce prosím, abyste konečně poskytl svůj dlouho očekávaný příspěvek k řešení konfliktu. Jinak bych už – řečeno slovy kard. Döpfnera z 6. 5. 1975 – „sotva viděl nějakou pomoc“.

24. 12. 1979.

Z odpovědi dr. Häringa

(Prof. Küng nepovažuje za možné dodat do 27. 12. písemné vyjádření ke komplikovaným otázkám. Kromě toho v rozhovoru s biskupem objasnil i věcné problémy. Písemně něco dodat mu není možné z časových i věcných důvodů.)

Prof. Küng opakuje zcela jasně – a na tom by chtěl důrazně trvat i v této chvíli – že je ochoten k rozhovorům. Zdůraznil, že je k tomu ochoten i nyní, třebaže musí stejně jako dříve žádat spravedlivé a čestné podmínky rozhovoru, jak to několikrát opětovně projevilo a konkretizoval v dřívějších vyjádřeních a dopisech. Nadto se ve svém osobním dopise papeži Janu Pavlu II. na jaře 1979 nabídl, že přijde kdykoli do Říma, aby s ním – bude-li si to přát a bude-li k tomu mít dost času – hovořil o všech aktuálních problémech.

26. 12. 1979

Dne 28. 12. 1979 došlo v Římě k několikahodinovému jednání zástupců německého episkopátu (kardinálové Höffner, Volk a Ratzinger, arcibiskup a místní ordinář) s papežem za účasti tří vatikánských hodnostářů. Vzešlo z něho prohlášení pro tisk.

Prohlášení Svatého stolce pro tisk

1. Prohlášení Kongregace pro učení víry o některých bodech teologické nauky profesora Künga z 15. 12. 1979 se stalo nevyhnutelným proto, aby bylo dostatečně chráněno právo věřících na to, aby dostávali v úplnosti zprostředkovanou nauku, kterou učí církev. Všechny předchozí snahy Svatého stolce, Německé biskupské konference a místního biskupa pohnout pana profesora Künga k překonání jeho mylných pojetí, zůstaly bezvýsledné.

2. Na základě ochoty, kterou projevil prof. Küng v rozhovoru s biskupem Moserem, dále objasnit své naukové názory, snažil se místní biskup Moser s velkou trpělivostí s vycházením vstříc pomoci profesoru Küngovi při řešení jeho problému. Když byl Svatý otec informován o Prohlášení sestaveném po setkání prof. Künga s biskupem Moserem, rozhodl se pozvat německé kardinály, biskupa Mosera a metropolitního biskupa z Freiburgu Saiera k zvláštní poradě, na níž se účastnil také kardinál státní sekretář a prefekt i sekretář Kongregace pro učení víry.

Po důkladném prozkoumání posledních projevů prof. Künga dospěli všichni účastníci porady k závěru, že to naneštěstí nejsou dostatečné podklady pro změnu rozhodnutí učiněného v prohlášení z 15. 12.

3. Vzhledem k této skutečnosti nemůže přirozeně prof. Küng pokračovat ve vykonávání svého učitelského pověření, které mu svěřila církev. Příslušný ordinář se vidí nucen vyvodit z toho církevněprávní důsledky v souladu s konkordátem.

4. Po léta vyvíjela Kongregace pro učení víry úsilí, aby s prof. Küngem objasnila myšlenky, které šířil, nenašla však z jeho strany příslušnou ochotu. Porada z 28. 12. je další důkaz pro to, že jak Svatý stolec, tak i německý episkopát dále projednává problém prof. Künga s nejlepší vůlí.

Rozhodnutí učiněné po tolika předchozích námahách s velkým politováním je neneseno výhradně hlubokým vědomím pastorální odpovědnosti.

Nijak neznamená – jak až to bylo zdůrazněno v prohlášení, z 15. 12. – omezení oprávněné a nutné svobody v teologickém bádání.

Rozhodnutí nemění nic na postoji církve při jejím úsilí o jednotu křesťanů podle zásad vyslovených v deklaraci 2. vatikánského koncilu Unitatis redintegratio.

5. Ačkoli prohlášení prof. Künga nemůže být dostatečným podkladem pro změnu rozhodnutí obsaženého v prohlášení Kongregace pro učení víry, nepřestává Svatý stolec a německý episkopát doufat, že prof. Küng – který nejednou projevil vůli zůstat katolickým teologem – zaujme po hluboké reflexi stanovisko, které znovu umožní udělení učitelského pověření církví.

Svatý stolec a německý episkopát budou nadále doporučovat tuto záležitost Pánu a prosí o to také všechny lidi dobré vůle.

30. 12. 1979

Poznámky Biskupského ordinariátu v Rottenburgu k prohlášení Kongregace (výňatek).

Rozhodnutí Kongregace *neznamená*,

- že prof. Küng už nemá být považován za člena katolické církve. Stejně jako dosud zůstává ve společenství katolické církve.
- že se prof. Küngovi brání vykonávat kněžský úřad nebo že je zproštěn kněžských funkcí. Zůstává knězem se všemi právy a povinnostmi, které jsou s tímto úřadem spojeny.
- že prof. Küng nesmí jako vědec učit a bádát. Svoboda vědy jako zásada naší ústavy a jako individuální právo univerzitního profesora mu dávají dále možnost vědecky pracovat. Jeho úřednické postavení včetně platu zůstává nedotčeno.

Rozhodnutí Kongregace *znamená*:

- prof. Küng si nemůže činit nárok na to, aby učil z *pověření církve*.
- nemůže už působit jako držitel *církevně vázaného státního úřadu*.

18. 12. 1979

H. Küng reagoval hned 30. 12. zklamaně a vzrušeně. Vyzval všechny teology, kněžské i jiné instituce, aby církevním představitelům projevili své názory a požadavky. Uvítal aktivitu „Výboru pro ochranu práv křesťanů v církvi“. Prohlásil, že zůstává dále profesorem dogmatické a ekumenické teologie a že se bude zasazovat o zrušení disciplinárních opatření, jimiž byl postižen.

Z prohlášení německých biskupů

Věcné důvody církevního rozhodnutí

Při výměně názorů po 18. prosinci 1979, kdy bylo uveřejněno rozhodnutí, byly v popředí události a věcné otázky téměř zanikaly. Oč tedy jde?

a) Nejde jen o neomylnost papeže, nýbrž celé církve, ba dokonce o pravdivost Písma, svatého. Prof. Küng uznává, že je církvi Ježíše Krista přislíbeno základní trvání v Boží pravdě. Téměř všechny křesťanské církve a církevní společenství uznávají ve výpovědích svých vyznání, že je církev držena v nezlomné věrnosti Boha. On se jednou provždy obrátil k světu v Ježíši Kristu a svěřil slovo spásy své církvi k věrnému uchovávaní a správnému vykládání v průběhu času. Tato neporušitelnost církve ve slíbená Boží pravdě ovšem nevyklučuje jednotlivé omyly. Prof. Küng dále věří, že takové paušální zůstávání v pravdě stačí. Dokonce – a to je jádro jeho teze – že je slučitelné s faktickými omyly v rozhodnutích o víře, která církevní učitelský úřad vydal jako neodvolatelné. Prof. Küng tak popírá, že „neporušitelnost církve v pravdě je vázána na určité věty nebo instance“. Tím uvádí v pochybnost nejen neomylnost papeže, ale předtím a mnohem základněji od Ducha svatého pocházející dar uchovávaní církve v Boží pravdě. Obrana proti omylům aktivní ochranou pokladu víry a zejména konečné rozhodnutí v otázkách víry, to oboje by už nebylo fakticky možné.

b) Touto základní tezí zatemňuje prof. Küng dva další rozměry křesťanské víry. Patří k nim rozhodně vyznávání víry a jistota, která se ověřuje životem i smrtí. Proto je od začátku s biblickou vírou úzce spjata krédo převedené do závazného slova. Jen tak může křesťan skrze spolehlivost víry mít radost a důvěru i v těžkých situacích. Toho se věrně drží i nekatolické křesťanské církve a církevní společenství. Prof. Küng nepopírá, že je víra odkázána na formulované vyznání, ale zpochybňuje trvalou platnost definitivních závazných výpovědí. Církev samozřejmě nepopírá, že takové výpovědi víry mohou a musejí být chápány z jejich dřívějšího poznávacího horizontu, vykládány hlouběji a pastoračně znova vysvětlovány.

S těmito základními tezemi úzce souvisí druhá oblík. U prof. Künga už není jasné, že církev ve svých úředních instancích (biskupský sbor, koncil, papež) je schopna v určitých dějinných situacích legitimně a s pevně stanovenými podmínkami neklamně vykládat křesťanské vyznání víry závazným výrokiem (srov. Konstituce o církvi 2. vat. koncilu, čl. 25). Příslušní nositelé úřadu nejednají v takových situacích z jakési mocenské nadřazenosti, oni jsou veřejní a úřední svědkové pro čistotu pokladu víry. Jsou mluvící ústa pro svědectví celé církve o víře. Jejich veřejná církevní funkce je tedy vázána na zvěst víry. „Učitelství úřad není nad Božím slovem, nýbrž mu slouží“ (Věroučná konstituce o Božím zjevení 2. vat. koncilu, čl. 10). Církev byla odedávna přesvědčena, že odpovědný úřad má při tomto specifickém rozvíjení svědecké služby zvláštní přispění Ducha svatého. O svévolném a samolibém uplatňování vlády učitelství úřadu církve se nedá mluvit.

c) Tyto prvky pojetí víry se soustřeďují v pojmu neomylnosti v církvi. Jistě to není tak ústřední obsah víry jako otázka Boha a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, ale proto to ještě zdaleka není nějaké „okrajové dogma“. Slouží nalézání pravdy a spolehlivosti církevního hlásání, a tak je na prospěch členům církve spíše nepřímo. Věřící má právo na úplné a jednoznačné předložení nezcizitelných pravd víry. A proto poskytuje teologické stanovisko k definitivně závazným výpovědím víry hluboký vhled do vnitřního pochopení Zjevení a dějin, Ducha a církve, úřadu a slova. Jestliže zde něco neladí, ukazují se nebezpečné, i když nejprve sotva znatelné trhliny v základu teologie a také ve vědomí obce. My němečtí biskupové jsme upozornili na takové důsledky v teologické metodě profesora Künga obširným prohlášením už 17. 2. 1975. I to bylo nadarmo.

d) Tyto nedostatky se stávají zjevnými především v tom, jak mluví o osobě Ježíše Krista. Rád by se sice držel „velkých intencí a obsahu ekumenických koncilů“, ale jeho konkrétní výpovědi o božství Ježíše Krista a Boží trojici zůstávají za obsahem tradované víry. Není např. falešné, ale nestačí říci, že „v historii Ježíše Krista jsou Bůh a člověk opravdu ve hře“. Pro křesťanskou víru je rozhodující vyznání, že Ježíš Kristus je neomezeným způsobem a od věčnosti Boží Slovo. „Věříme ... v jednoho Pána Ježíše Krista, jednorozeného Syna Božího, který se zrodil z Otce přede všemi věky: Bůh z Boha, Světlo ze Světla, pravý Bůh z pravého Boha, zrozený, nestvořený, jedné podstaty s Otcem.“

Tato slova Velkého vyznání víry se musíme pokoušet dnešnímu člověku učinit srozumitelnými. Teolog však nesmí být, právě v tomto rozhodujícím bodu křesťanského vyznání víry, nikdy nezřetelný. Jde tu totiž o pravdu naší spásy: Jestliže se v Ježíši Kristu nepřiklonil k lidem sám Bůh, pak nás také nemůže Ježíš Kristus

vykoupit z hříchu a smrti. V tom jsou všechny křesťanské církve zajedno. Všechny výpovědi o Ježíšově lidství a jeho bezpříkladné lidskosti mají plný význam jen tenkrát, jsou-li spojeny s neomezeným vyznáním „pravý Bůh“. Římské prohlášení neuvádí v odůvodnění odnětí učitelského pověření jako hlavní bod formálně christologický problém. To vyplynulo z důvodů spojených s právní stránkou řízení, protože tyto problémy téměř desetileté naukové řízení nezahrnulo. Tato zmínka mimochodem však neznamená, že by se tento i jiné nedostatky (týkající se např. Boží Matky a svátostí) měly brát méně vážně. Na jejich věcný význam poukázala obšírně Německá biskupská konference 14. listopadu 1977 ve svém „Slovu těm, kde působí při hlásání víry“. Právě z ekumenického hlediska jsou tyto souvislosti důležité.

Souvislosti a důsledky

Po bezvýsledném úsilí o vyjasnění se nějaká rozhodnutí stalo nezbytným, především kvůli důležitým věcným otázkám. Všichni zúčastnění na tomto rozhodnutí si byli bolestně vědomi jeho pastoračního dosahu. Küngova teologická práce nebyla odmítnuta vcelku, nýbrž jen ve jmenovaných bodech, Pastoračnímu zaměření jeho práce se od nás dostalo už dříve naprostého uznání. Nejde o paušální odmítnutí jeho teologie. Stalo se však uvnitř církve ponenáhlu neúnosným protirečením sobě, když vlivný teolog, který vyučuje jménem církve a vzdělává budoucí kněze popř. laické teology, po celá léta jedná proti převzatému pověření. Jde o neporušené předávání katolického pokladu víry dalším generacím, ne o mocenský nárok Říma nebo o sebezáchovu systému.

Chápeme obavy mnohých. Prosíme však o důvěru, když s papežem Janem Pavlem II. prohlašujeme: ve vztahu mezi učitelským úřadem a teologií chceme neúchylně pěstovat ducha vzájemného porozumění a rozhovoru. Nikdo nechce a nesmí jít zpět za literu a ducha Druhého vatikánského koncilu. Nejsme úzkostliví a úzkoprsí vůči nutným otázkám a zkoumání v teologii. Naopak: dosud až do nejčerstvější minulosti se obtíže mezi teologií a církevním úřadem vyřizují – často aniž to veřejnost pozoruje – smířlivým způsobem. Dívejte se, prosím, na případ profesora Künga jako na velmi konkrétní výjimečný případ, o jehož urovnání po dobrém jsme se téměř deset let zasahovali. Tohoto stylu se nijak nevzdáme. Ani papež a jeho kongregace to nechtějí. Nemůžeme se však zpronevřit ani svému úkolu uchovávat víru, z jehož plnění budeme muset skládat počet před soudem Pána. Teologovi bylo při nastoupení jeho úřadu svěřeno, aby učil živou víru církve. Přitom mu zůstává široké pole vlastního tázání a nového bádání. Nesmí však zapomínat, že pracuje pro budování církve. Zdali se mu to daří, o tom nemůže rozhodovat jen on sám. Jestliže jednostranně poruší obdrženou důvěru a sám, se učiní měřítkem, a proto musí být jeho učitelské pověření odvoláno, pak jde o nepoctivé klamání, mluvili-li se o porušení lidských práv. Názorová svoboda profesora Künga není totiž omezena! (–)

Všechny členy naší církve a všechny na věci zainteresované prosíme o střízlivé posouzení, učiněného rozhodnutí. Není možné volat po lásce a současně nedbat o pravdu. Tolerance neznamená vzdát se úsilí o nalezení pravdy. Pluralismus teologie není možný bez žádoucí jednoty ve vyznání víry. Nedůvěřujte heslům a agitaci, které mohou natrvalo ohrozit pokoj a jednotu církve.

Würzburg, 7. 1. 1980

Ohlasy

Bezprostřední reakcí v Tübingen bylo tisícové shromáždění Küngových stoupenců, hlavně studentů. Rozvinuly se akce v jeho prospěch. Ale také se stalo, že mládež páčila Küngovy knihy. Sdělovací prostředky všeho druhu se „případu Küng“ chopily velmi intenzívně a přinášely nejrůznější projevy rozhořčení nebo souhlasu, ale později stále víc i uvážlivá stanoviska kriticky hodnotící věc z různých stran.

Herbert Haag, bibliista z Tübingen provádí rozhořčenou obhajobu svého kolegy proti „inkvizici“ (Die Zeit 18. 1. 1980). Potvrzuje jeho kritiku řádu naukového řízení: nemožnost nahlédnout do akt, bez obhájce a možnosti odvolání, s povinností dostavit se na předvolání bez dohody předem, chybí duch dialogu. Bije na poplach ve prospěch svobody teologie, obává se nedobrych účinků na veřejné mínění a prohlašuje, že „řízení proti Küngovi postrádá tu právnost a průhlednost, kterou dnes stále rázněji požaduje veřejné právní vědomí a na kterou má každý občan právo“.

Naproti tomu jiní Küngovi kolegové (z deseti řádných profesorů sedm; nejznámější z nich jsou A. Auer, W. Kasper, G. Lohfink, M. Seckler a H. J. Vogt) vyslovuje obavu z „totální konfrontace mezi progresivními a konzervativními silami“. Spory teologie se nemají řešit administrativně, ale ne každé disciplinární opatření je přehmat. Teologa váže i odpovědnost k církvi. Nespoutané stranění Küngovi může uškodit teologii samé. Zaslouženě hodnotí Küngův kladný přínos (Frankfurter Allgemeine Zeitung 5. 2. 1980).

V dopise kard. Höffnerovi zdůraznili tři čelní teologové (A. Auer, B. Welte a H. Fries), že nynější situace nesmí být podnětem k zmrazení už ustaveného dobrého vztahu mezi teologií a hierarchií a k zabrzdění skutečné vědecké práce.

Y. Congar napsal mj.: „(H. Küng) miluje církve vášnivě – i když ne stejným způsobem jako Pavel VI. nebo (...) jako já. Miluje ji s vůlí k absolutní poctivosti k dějinám a k potřebám doby (...) s požadavky a nadějami lidu v základně, s širavými otázkami reformace a moderní kritické vědy“ (Le Monde 2. 1. 80).

H. Fries: „Vedle věřících, kteří se cítí být Küngem znejistěni, nesmíme přehlédnout velmi velký počet těch, kteří v Küngových knihách, především Christ sein a Existiert Gott?, našli skutečnou pomoc pro svou víru (...) To platí, především, když se čte, co je psáno, a nehledá se pořádek, co ještě chybí (...) Otevřené, nepohodlné kritické otázky, které Küng klade - je pravda, že někdy útočně a pronikavě – nejsou jeho vynález (...) Je nesporně správného názoru, že se otázky nedají řešit mlčením a zákazy“ (Süddeutsche Zeitung 24. 12. 79).

H. Urs von Balthasar připomíná různé Küngovy neuctnosti a naopak „beránčí trpělivost“ církevních úřadů. Ústřední chybu vidí v jeho neochotě přijmout souvislost mezi Kristem s církví (pod vlivem Bultmanna a Bartha), což pro něho znamená povinnost teologa čerpat Boží pravdu jen z Božího slova a zdůraznění neomezené svobody teologického bádání.

K. Rahner uznává, že Küng dogma neomylnosti skutečně opouští, zato o jiných jeho názorech by něco takového nemohl snadno připustit. Doporučuje lepší spolupráci teologie a hierarchie.

Z množství dalších stojí za zmínku skupiny teologů např. 50 španělských, 80 kanadských, 50 švýcarských, kteří vystoupili na obranu Künga.

V *ekumenické* oblasti vzbudilo pozornost vyjádření Ekumenické rady církví: „Spor se v zásadě točí kolem otázky autority v církvi, která se stala nejcitlivějším bodem v ekumenické teologické diskusi. Proto se nedá sankce proti prof. Küngovi kvalifikovat jednoduše jako interní záležitost katolické církve. Naopak má bezprostřední ekumenické důsledky (...) (20. 12. 79).

La Croix (21. 12. 79) ovšem vyslovuje podiv, že ERC dodržuje pravidlo nevyjadřovat se oficiálně k debatám v členských církvích, i když jde o věc ekumenického dosahu, např. kněžství žen, ale vůči katolické církvi je nedodržuje. – Kard. Höffner se v novinářském rozhovoru zmínil, že mu jeden pravoslavný metropolita řekl: „Jestliže katolická církev dovolí, aby se v ní smělo šířit učení, že Ježíš Kristus není věčný Boží Syn, soupodstatný s Otcem, a že Panna Maria není panna ve vlastním smyslu, pak utrpí ekumenický dialog mezi katolickou a pravoslavnou církví nezhojitelně.“

Dvakrát z Prahy

Pane profesore, milý bratře!

Praha 24. 1. 80

S chutí jsem čítal Vaše brilantní spisy, horlivě jsem však s Vámi vedl také dialog. Chtěl jsem Vám o tom psát už častěji, ale odtud to jde tak těžko. V těchto dnech však s Vámi mluvím ve dne v noci na jiné téma. Zním „případ Küng“ jen z Vašich dvou interview pro vídeňský rozhlas; jiné zprávy jsou tak žurnalisticky zpracovány, že se mi zdají nespolehlivé. Proto nemohu zaujmout definitivní stanovisko. Ale je mnoho okolností, které mě vedou k prosbě na Vás.

Žiji v zemi, kde tisíce lidí bylo zbaveno pro své přesvědčení místa a nemohou pracovat ve svém oboru. Reakce těchto postižených je různá: od „vzdání k odporu“ (pozn.: narážka na titul knihy D. Bonhoeffra *Widerstand und Ergebung*), od úsměvu k zuřivosti. Velice se bojím, aby nevzniklo v katolické církvi něco podobného.

Ptám se, pane profesore a bratře, zda také zde, tj. ve střetnutí církevní autority s Vaším ideálem poznání, tj. racionalitou, by neměl být nastoupen „nový kurs“ (pozn.: narážka na výrazy H. Künga). Dejme tomu, že římská kongregace jednala starým způsobem; tu kladu otázku sobě i Vám, pane profesore a můj bratře, zda tu není možný jiný postoj než odevzdanost nebo vzpoura. Mezi oběma extrémy možno si přece představit mnoho jiných řešení.

Jsem přesvědčen, že je třeba i v církvi zachovávat lidská práva. My zde jsme podepsali Chartu 77, ale nejsme a nechceme být nazýváni disidenty. Nabídli jsme vládě pomoc, ne boj! V církvi je to ovšem složitější – tu jde také o „Boží práva“. Také papeži mohu nabídnout pomoc, ne však partnerství (pozn.: výraz H. Künga), protože nejsem papežem. Dnes je vážnou povinností sladit poslušnost a svobodu, autoritu a kritiku. Je to úloha pro obě strany. Administrativní opatření, podezírání a pýcha nejsou řešením.

Velmi mi záleží na vážnosti pravdy, na svobodě myšlení, na pluralismu v teologii a na kerygmatu pro dnešního člověka. Ale – a tu opakuji svou starou pochybnost – je „racionalita“ skutečně víc než pouhým východiskem? Jedná se na poli víry skutečně jen o logiku pravdy, anebo jde víc o milost pravdy? U nás se změnila racionalita v iracionalitu, takže my zde cítíme nejbolestněji jednostrannost takového myšlení a východisko z krize hledáme jinde: v celosti člověka, kde AGAPÉ je nejvyšším a absolutním principem. Říkám agapé jako teolog: naši filozofové – nejrozumnějších směrů – mluví rozhodně o lásce. Věcně je to téměř totéž.

Mluvení o Bohu nás přivedlo do slepé uličky (pozn.: mírná narážka na knihu H. K. Existiert Gott?). Skutečná řeč o Bohu je možná jen podle janovského axiomu (1 Jan 4,16n) – v lásce. To platí, zdá se mi, také ve Vašem případě. Doufám, pane profesore a bratře, že jste neřekl své poslední slovo.

Tím spíš, když tento případ promítneme do světové situace náboženské víry. V Irsku – násilnosti křesťanů; v Íránu smrtící moc islámu; v jihovýchodní Asii – smrtelná bezmocnost buddhismu. Tedy selhání všech tří světových náboženství. V této situaci je boj v nitru katolické církve „ten nejnevělnější host“ (pozn.: výraz M. Heideggera).

Možná, že mi namítnete, pane profesore a bratře, že bych to měl napsat také kongregaci a papeži. Podle možnosti tak učiním. Ale raději začínám u partnera a bratra. Ostatně jsem jist, že také papež, jak jej znám, neřekl své poslední slovo.

Píšu Vám, pane profesore a bratře, ne abych Vám dělal kázání nebo udílel mravní ponaučení. Obracím se ne Vás s *prosbou*, abyste uvážil všechny stránky a okolnosti. Píšu Vám, protože se mohu docela zvláštním způsobem vžít do Vaší situace. Byl jsem čtyřikrát vyloučen ze všech škol: dvakrát nacisty (s přídatkem 14 měsíců internace) od nynějšího režimu rovněž dvakrát (s nádatkem 14 let vězení; další proces se mnou je na obzoru). Tu se člověku dostalo zvláštní zkušenosti o Bohu a nové prožívání společenství věřících. Proto mi jde víc o jednotu církve než o teologické diskuse. Svou věrnost Boží věci a záležitostem církve jsem draze zaplatil; proto asi chovám víc úzkostí a hlubší pocit odpovědnosti než moji kolegové na Západě.

S díky za to dobré ve Vašich pracích,

v Lásce a pravdě

J. Z.

Svatý otče,

v tísní vnější i vnitřní přejeme Vám – Vám nejvíc ze všech lidí – lásku a moudrost, světlo a pravdu. O to se modlíme ustavičně.

O naší vnější tísní víte. Tu vnitřní starost a úzkost Vám svěřuji v tomto dopise. Stojíme za Vámi, jistě to cítíte, a prosím, abyste tom měl naprostou jistotu. Všem lidem z Východu i Západu, věřícím i nevěřícím, tvrdím, že svatý Duch dal ve Vás církvi muže, který prosazuje nový styl papežství, jaký právě teď potřebuje církev i svět. Vaše spisy, projevy i cesty jsou mi toho důkazem.

Nyní, Svatý otče, s obavou sleduji jednání s některými teology. Pokud se týká naukové stránky, jistě napsali mnoho dobrého, krásného a užitečného pro moderní kerygma. Ovšem, s některými názory nesouhlasím; některým jsem psal i vzkazoval své námitky.

Ale způsob, jakým se s nimi jedná – aspoň podle mně dostupných informací, působí mi starost. Vím o povinnostech magisteria a respektuji je. Ale po zkušenostech minulých i nejnovějších vidím, že církev potřebuje především lásku – víc než teologické spekulace a jejich potlačování. Láska dává hlubší poznání, je principem jednoty a nejúčinnějším svědectvím světu.

Vy, Svatý otče, jste prvním „správcem Božích tajemství“, od něhož se žádá především služba a věrnost (1 Kor 4,1n). Kde mohu prosit, modlit se a trpět, abyste byl správcem též lásky, nejen úřadu a moci.

Vím o Vaší vynalézavosti a energii, o Vašem novém „stylu papežství“. Proto prosím, velmi prosím, Svatý otče, jedněte i zde, jako jednáte s malými i velkými, s dětmi i diplomaty, s nemocnými – a i s mons. Lefebrem. Jistě víte, jak jsme tu citliví na administrativní zásahy, úřední způsoby – a na druhé straně, jak čekáme na to nové, po čem církev i svět volá.

Nemám představu, co můžete osobně prosadit proti starým způsobům, které církvi vždy přinesly víc škody než prospěchu. Ale věříme v milost a sílu Ducha svatého, jemuž zvláště Vás, Kongregaci učení víry i ony bratry teology vroucně doporučujeme. Svět čeká právě nové ovoce Ducha, lásku k člověku i úctu k pravdě a svobodě, milost autority i velikost poslušnosti.

Modlíme se, Svatý otče, aby Vám Bůh dal bezpečné a citlivé „rozlišování duchů“, všestrannou spravedlnost a sílu lásky.

V synovské oddanosti

J. Z.

SECRETARIA STATUS

Ex aedibus Vaticanis 3. 3. 1980

Důstojný pane,

Svatý otec Jan Pavel II. dostal pozdrav, který jste mu zaslal. Váží si Vaší oddanosti a děkuje Vám za modlitby.

I on na Vás vzpomíná a vyprošuje Vám i Vaším drahým, aby „Pán řídil Vaše srdce k Boží lásce a k tomu, abyste byli trpěliví tak, jak byl Kristus“ (2 Thes 3,5). K tomu Vám také uděluje z celého srdce své apoštolské požehnání.

S upřímným pozdravem

(nečitelný podpis)

Hradní mír

Původní úmysl H. Künga zůstat na místě a působit dál vytvářel výbušnou situaci. První pozitivní krok byl, že prof. Küng nastoupil tvůrčí dovolenou. Mezitím se dospělo k předběžnému řešení. Dne 10. dubna 1980 prohlásil Küng na tiskové konferenci: „Na základě neoblomnosti významných německých biskupů a (z různých důvodů) chybějící podpory většiny fakultních kolegů jsem se viděl nucen, po dvacetileté příslušnosti ke katolické teologické fakultě, předběžně, do doby, kdy eventuálně znovu dosáhnu církevní učitelské pověření, nechat vyčlenit z této fakulty a přímo senátu univerzity přidělit svou učitelskou stolicí a s ní spojený institut pro ekumenické bádání. (–) V zájmu teologie a také míru univerzity jsem si jako teolog ujasnil, že bych v daných okolnostech nemohl odpovědně nastoupit cestu práva a tak zaplést sebe i univerzitu na léta do procesů, jejichž následky jsou nedozírné.“ (HK)

Koncem května poslal Jan Pavel II. německým biskupům dopis, v němž děkuje za jejich úsilí o řešení této otázky. Modlí se, aby prof. Küng, až přijme celé autentické učení církve, mohl být zase považován za katolického teologa. (RVat)

Filozoficko–teologická problematika

Nebudeme zde zvažovat vinu nebo nešikovnost jedné či druhé strany sporu, ale budeme se spíše zabývat tím, oč věcně jde.

Velká část obtíží a nedorozumění podle mého názoru vyplývá z toho, že u Hanse Künga i u většiny jeho církevních i mimocírkevních protivníků převládá nedostatečně vyjasněný, *jednorozměrný pojem pravdy*. Ten je běžný a není tedy žádný div, že jak Küngovy výpovědi, tak Küngovy interpretace učení církve nebo bible, tak i většinou velmi kritické posudky ze strany církevních míst leží na téže rovině.

Nemělo by to však být věcně ne zcela přípustné zjednodušování. To, co nazýváme *pravdou*, je veličina, která se nám vůbec nejeví jako jednoznačná. Máme sice všechny důvody si myslet, že v zásadě a původně je pouze jedna pravda, jež zahrnuje vše. Jakmile však je tato pravda z určitých hledisek uchopena myšlenkami, pojmy, výroky a slovy, když se tedy pravda stává řečí, pak se rozpadá na více možností a vzniká problém „pravdy a dějinnosti“.

Pravda se zjevuje vždy ve zvláštní dějinné podobě

To, že se nám tento problém stal zřejmým, je samo o sobě prvořadá událost duchovních dějin. Po odeznění velkolepých Hegelových a Schellingových pokusů o pochopení dějin upozornili na přelomu století tak významní myslitelé jako Wilhelm Dilthey, Ernst Troeltsch a jiní na to, že dějiny vždy znovu vytvářejí svérázné horizonty chápání, v nichž to, co nazýváme pravdou, přijímá vždy zvláštní podobu. Sled těchto dějinných podob nelze odvodit z nějakého přesažného principu, jak se domníval Hegel; tento sled je vysloveně dějinný, tj. jsou to vždycky jedinečné podoby pravdy, uchopené myšlenkou a řečí. Martin Heidegger tuto myšlenku svým způsobem radikalizoval.

Důsledkem této myšlenky je takový: Různé horizonty pochopení dějinného rázu, v jejichž rámci byla vždy znovu víra chápána, a to od počátku až do dneška v dějinně osudovém sledu, vůbec nejsou mezi sebou a vůči sobě na téže rovině. Spíše je tomu tak, že to, co se dá a snad i musí říci na *jednom* dějinném horizontu chápání, je na jiném dějinném horizontu chápání nezřetelné a jeho smysl se často posunuje. K tomu musíme mít na paměti, že pravda, nakolik ji uchopuje řeč, tedy pravda jako řeč, je vždycky od samého počátku současně *historií působení* pravdy. Věta, která byla řečena nebo napsána, je od svého počátku k tomu, aby byla slyšena nebo čtena a tím chápána. Žije tedy tento přechod nebo toto působení; bez něho by slovo nebylo slovem a věta větou. A už v tomto prvním pohybu existují posuny chápání, zpravidla ještě v rámci dějinně–společenského horizontu chápání, který zrovna vládne.

Nad těmito diferenciacemi však existuje horizont rozumu, přesahující dějinné horizonty. Ten umožňuje, že se lidé občas odpoutají z absolutní vazby na vlastní horizont a učí se v procesu pře–kládání chápat horizont jiné epochy na základě jeho vnitřních podnětů a východisek. Pak se stává možným pře–klad. Ten nelze v žádném případě provádět pouze racionálním způsobem, protože takový způsob by založil zase zcela určitý, horizont chápání. Spíše je překlad možný jen v hermeneutickém procesu, který — řečeno s Pascalem — patří spíše k „důvodům srdce“ než k důvodům racionálního rozumu. To patří k podstatě dějinného setkávání a k předpokladům skutečně dějinné hermeneutiky.

Mezitím se však ukázalo, že i v rámci jediného dějinného horizontu chápání neleží různé tváře pravdy a tím i roviny řeči, v nichž se pravda vyjadřuje, všude v jedné a téže rovině. A i zde je tomu tak, že to, co je možné v jedné řeči, je v druhé řeči nezřetelné, problematické nebo zcela nesmyslné, i když se zachová totéž znění slov.

Dobrym historickým příkladem jsou tu nedorozumění, jež vyvstala na počátku 14. století kolem některých tezí mistra Eckharta. Ve své knize „Mistr Eckhart, myšlenky k jeho myšlenkám“ (1979) jsem ukázal, jak se domnívám, že tyto těžkosti vyplynuly s jistou historickou nutností z různosti rovin řeči.

Tuto diferenci lze naznačit pomocí myšlenkového modelu „jazykových her“, jak ji rozvinul Ludwig Wittgenstein ve své pozdní práci „Philosophische Untersuchungen“. Právě zde rozvíjí a pečlivě zdůvodňuje tezi, že tatáž slova v rámci různých jazykových her mohou mít zcela různý význam a že je možné, že to, co je v jedné jazykové hře smysluplné, ba nutné, v jiné jazykové hře vydá nesmysl, i když se užívá týchž slov.

Tak vzniká vícevrstevný a dějinný bohatě diferencovaný pojem pravdy: je tedy třeba při každé výpovědi i při každé výpovědi o jiné výpovědi — jak např. pravidelně činí teologie — přesně vidět, z které dějinné roviny a v rámci jak strukturované jazykové hry se mluví. Jen pak lze dostatečně jasně říci, jde-li o věty smysluplné nebo nesmyslné.

Tuto skutečnost — filozoficky rozsáhle, i když ještě zdaleka ne dostatečně vyjasněnou — Hans Küng většinou přehlédl. Ona však uniká i jeho protivníkům. A tak by se snad dala vysvětlit většina vzniklých nedorozumění.

K tomu musíme mít ze dnešních podmínek na zřeteli další věc, na kterou se v tomto sporu také příliš málo dbalo, že totiž speciálně náboženské projevy a slova, např. rozhodnutí církevního úřadu, se obvykle hluboko zakořeňují v tom, co C. G. Jung nazývá *kolektivním nevědomím*. Proto taková ustanovení, i když by snad potřebovala revizi, nelze zprovodit ze světa pouze racionálními úvahami nebo pouhým apelem na jednorozměrně chápané hledisko: pravda nebo nepravda. Neboť zakořenění takových slov do kolektivního nevědomí leží hlouběji než takové vývody.

Prostor, v němž se odehrává život, je širší než dogmata

Pokud jde o význam dogmat vymezených církevním úřadem, znamená to konkrétně pro život naší církve, že dogmata lze přirovnat k vodícím čárám na silnici a jejich významu pro dopravu. Vodící čáry jsou nutné, aby doprava probíhala správným směrem. Ale ovšem nejezdí se jen podle vodících čar, to by se vůbec nedalo jezdit. Prostor živé dopravy musí být širší než tyto čáry.

Podobně je tomu s církevními dogmaty. Je třeba směrnic a mezí. Ale prostor skutečného života, víry, modlitby, bohoslužby v církvi je širší než tyto směrnice. Ovšem řídí se podle nich.

Kromě toho všechna dogmata vyrůstají z určitého, dějinně utvářeného horizontu chápání a z otázek, jež vyrostly v rámci tohoto horizontu chápání, pokud jde o víru a její zaměření. Na tyto otázky dávají dogmata odpověď, a podle této odpovědi se řídí život v církvi. Lze tedy říci: v rámci chápání bytí, jež je tu základem, a v rámci otázek, jež z něho vyrůstají, jsou dogmata závazná pro život a rozvoj víry v církvi.

Neříkají ale všechno, co se dá o dotyčném předmětu víry říci. Spíše dávají *určitou* odpověď na *určité* otázky, a ty jsou formovány určitou dějinnou situací a určujícím chápáním bytí.

Proto jsou dogmata vzhledem k tomuto chápání bytí a otázkám, jež v něm převládají, relativní. Dogmata jsou relativní i vzhledem k hledisku a tím i vzhledem k pojmosloví a řeči, jež užívají. Ale *nejsou relativní vzhledem k věci*, kterou říkají.

Z toho důvodu se dogmata nikdy neodvolávají. Ale často potřebují doplnění a integraci. A také se stává, že otázky, na něž se některá dogmata snaží odpovědět, ztrácejí na aktuálnosti. Tím se sice nestávají dogmata chybnými, ale jejich upotřebitelnost ve faktickém životě církve klesá. Proto také potřebujeme stále nové směrnice. Ty staré se jimi sice nepopírají, ale nepoužívají se už tak intenzívně.

To se ukazuje např. v *christologii*. Ta je dodnes poznamenána pozdně antickými koncily od Nikáje k Chalkedónu. Na těchto koncilech vládla po formální stránce řeč pozdně řecké metafyziky. S jejími pojmy a ve vztahu k otázkám, které z této řeči klademe poselství evangelia my, tu bylo vytvořeno pojetí Ježíšova tajemství v hlavních liniích, jež byly mimořádně historicky důležité pro celou epochu, kdy se myslelo tímto způsobem.

Nicméně v naší době se ukázalo, že se tento povinný způsob víry dostal do jistého napětí s biblickým textem, v němž se ostatně slova o metafyzické hypostatické unii a podobné výrazy nevyskytují. A čteme-li bibli přesněji – což je dnes nezbytné – za pomoci moderních metod, školených kritickou exegezí, dějinami forem a podobnými přístupy, snadno poznáme, že je těžké uvést výpovědi bible do jasného

souhlasu s výpověďmi pozdně antických koncilů. Tuto potíž cítili i tak významní teologové jako *Edward Schillebeeckx*, a udělali mnoho pro to, aby ji věcně zpracovali. Je třeba přiznat i Hansi Küngovi, že vycítil, že tu jde o skutečný problém. Ale nepodařilo se mu tyto problémy řešit způsobem věci přiměřeným, tak aby z toho život církve měl užitek a ne škodu.

Nicméně tu má teologie příležitost k tomu, aby věcně pracovala na problémech, jež mj. vyznačil Hans Küng – s velkými zjednodušeními, ale s velkou účinností. (–) Je dovoleno uvažovat o tom, zda by se *jedinečná jednota Ježíšova s jeho Otcem*, kterou bible zajisté dosvědčuje, nedala vyjádřit jinými pojmy než nikájskými a chalkedónskými: pojmy, jež by byly přiměřenější biblickému textu, na druhé straně ale i našemu modernímu chápání bytí, které z helénistických pojmových forem dávno vyrostlo. Naneštěstí Hans Küng nebyl s to přispět k tomu vážným přínosem. Tu a tam se však už vyskytly pokusy tento problém dále objasnit. (–) Je třeba je seriózně prověřit, ale jako pokusy a pokročení dál jsou v každém případě důležité.

Dogmata lze smysluplně korigovat

Podobné úvahy lze připojit i k obsahu mariologie. I zde je třeba řešit problémy, především když mariánská dogmata novější doby a mariologické predikáty a oslavy starší doby, převzaté z největší části z východních církví, pečlivě srovnáme s tím, co opravdu stojí v biblickém textu. Ale i zde musíme postupovat obezřetně. Víru církve nesmíme mást a děsit lehkomyšlně. Musíme se však pokoušet objasnit, co vlastně dějiny forem – také nebo právě dějiny forem dogmat nebo dogmatu podobných predikátů Mariiných – chtějí říci a do kterého zkušenostního kontextu patří. I dogmata, a právě mariánská dogmata, mají své dějiny forem.

Chápeme-li tato dogmata lehkomyšlně a povrchně z primitivního, ale moderního, takřikajíc biologického horizontu chápání, pak pochopitelně vznikají nedorozumění a nesmysly; proti tomu lze mít důvodně námitky. Ale ne proto, abychom tato dogmata rušili, ale abychom jim dali správný a původní smysl nebo ho znovu našli. Tato dogmata patří podle mého názoru do oslavné řeči. Ta má své vlastní zákony. Kritika, která tu snad je nutná, zde musí být konstruktivní, ne jen destruktivní.

Podobně je to s *dogmatem neomylnosti* z Prvního vatikána. Toto dogma má však proti všem ostatním tu zvláštnost, že to je jakési meta-dogma. Neříká nic o vlastním obsahu vyznání víry, spíše něco říká o tom, jak mohou vznikat směrnice víry. Proto také je toto dogma v moderním povědomí naší katolické církve zvláště choulostivé. A proto mu lze snadno špatně rozumět.

První vatikánium přirozeně nechtělo definovat, že papež, když vydává obecně závaznou směrnici víry – ve smyslu přesně vymezeném koncilem – je neomylný pokud jde o *řeč* nebo *myšlenkové formy*, jichž používá. Nejde o řeč ani o myšlenkové formy. Jde o věc. Ovšem také nelze obojí rozdělit.

A samozřejmě toto dogma také neříká, že by papež a v závislosti na něm Kongregace pro učení víry nebo celá církev byli v praktickém chování, ve svém celku nebo v jednotlivých – byť vedoucích – členech, neomylní. To nikdo netvrdil, ani První vatikánium ne.

Je ovšem pravda, že dějiny *působení* dogmatu v širokých církevních kruzích často daleko překročily hranice dané samotným; dogmatem, takže mnoho lidí dobré vůle v církvi věří, že papež vůbec nemůže dělat chyby a hlouposti. Taková populární přehánění se ovšem smí a musí korigovat.

Toto dogma vyjadřuje v křesťanské víře založenou důvěru, že se dědictví evangelia v celé církvi nemůže celé ztratit a že v církvi je úřad, který se o to výslovně stará, totiž úřad společenství biskupů a Petrův úřad. První a ještě více Druhé vatikánium vysvětlilo, že to, co nazýváme neomylností, je prvotně vlastnost celé církve, a jen proto, že nositel Petrova úřadu může dávat směrnice celé církvi, je v takových případech, kdy to skutečně a výslovně dělá, neomylný. Ne však ve všech jiných případech. Už klasický dogmatik 19. století a současník 1. vatikána, totiž M. J. Scheeben, poukázal (1874) na to, že neomylnost Petrova úřadu vyplývá z toho, co je přislíbeno celku věřících, tedy církvi: že Pán bude stále s ní.

Uvážíme-li toto všechno, snadno poznáme, že může být i *smysluplná korektura* dogmat, protože všechna dogmata včetně dogmatu o neomylnosti jsou sice závazné směrnice víry a zůstávají jimi, ale podle své formy jsou relativní vzhledem k horizontu chápání v té které době vládnoucímu a k otázkám vyrůstajícím z tohoto horizontu. Vztahují se k určitým otázkám, které vyrostly z určité dějinné situace. Otázky mohou být později jiné, a horizont chápání může později také jiný. Proto sice nejsou stará dogmata chybná, ale později vyjde najevo, že jsou někdy jednostranná, že neřekla všechno a zvláště ne dost k nově vzniklým otázkám. A že v intenci své výpovědi i zejména v historii svého působení, jež z výpovědi vychází, nejsou sice chybná, ale v jistém smyslu mohou být jednostranná. Proto mohou pozdější výpovědi dřívější výpovědi integrovat, jinak položit důraz, použít jiné formy jazykové a pojmové, aniž přitom starší závazné výpovědi prohlašují za chybné.

To se dělo už dříve, a kdo zná alespoň do určité míry *dějiny* dogmat, může pro to snadno uvést příklady. Nejnápadnější příklad je to, co se stalo na Chalkedónském koncilu vzhledem k předešlému koncilu v Efezu. Na obou koncilech šlo o to, závazně vyjasnit tajemství Ježíše a jeho významu pro víru, tj. tajemství jeho jednoty s Otcem, pro řecko–helénské myšlení. V Efezu byla proto zvolena formulace, která byla sice správná a zůstává správná, ale v historii svého působení měla v sobě pokušení – jemuž nemálo křesťanů podlehl – pádu do monofyzitismu. Koncilové závěry jistě nebyly monofyzitské, ale akcentovaly tradici víry tak, že to mohlo lehce přivodit monofyzitismus. Proto byl v Chalkedónu starší koncil typicky korigován, ne ovšem tak, že by byl prohlášen za neplatný, ale spíše tak, že ho doplnili a tak docílili vyváženosti, přirozeně stále ještě v rámci pozdně helénistického pojmosloví a jeho kladení otázek. Stalo se to naukou o dvou přirozenostech.

Něco analogického se stalo na Druhém vatikánu vzhledem k některým výroky Prvního vatikána. První vatikánium nebylo v žádném bodě vyhlášeno za neplatné. Bylo však k němu nemálo připojeno, a také důrazy byly položeny jinak. Tak získalo staré dogma o neomylnosti papeže jiné hodnotové místo v celkovém životě církve. To se odrazilo i v tom, že už delší dobu nebylo použito.

Církev nesmí ustrnout na fixovaných formách víry

Úhrnem lze tedy říci: Hans Küng viděl správně některé problémy, jež pro teologii narostly. To mu musí být v každém případě přiznáno. Nelze nic namítat ani proti tomu, že je říká veřejně. Spíše je třeba mu vytknout to, že se dostatečně nesnažil tyto problémy skutečně zpracovat z věcných podkladů, jež jsou dnes do jisté míry po ruce; že jeho kritika a nové pojetí jen problematizuje například neomylnost, ale nesnaží se současně navrhnout takové nové pojetí a řešení, jež, by integrovalo to, co je stará tradice a co trvá. A tak jsou jeho knihy vcelku sice pro čtenáře přitažlivé a zasahují zvláště mnoho těch lidí, kteří naznačené těžkosti silně pociťují. To je rozhodně Küngova zásluha. Ale na druhé straně jsou jeho práce pro mnoho jiných křesťanů také destruktivní a šokující. Z tohoto šoku vznikla také politováníhodná srážka s učitelským úřadem naší církve. Z toho může také snadno povstat nebezpečí, že druhá strana, tj. učitelský úřad, opomine zmíněné otázky skutečně vidět a udělat všechno možné, aby se věcně zpracovaly. Církev by se neměla muži Küngova typu nechat svést k tomu, aby snad ustrnula na fixovaných formách víry. Spíše by se měla snažit o to, aby byly pochopitelné pro moderní předpoklady, chápání. Měla by se o to snažit trpělivě a obezřetně, z odpovědnosti za věc evangelia a z odpovědnosti za všechny církevní lid dnešních časů.

Bernhard Welte (1980)